

hogy több is elkészült, ez azonban a háború végének forgatagában Balatonakarattyan elveszett) és jelent meg a pécsi Sorsunk című folyóirat 1943 és 1944-es évfolyamaiban. Most Tüskés Tibor, Kodolányi munkásságának monográfiája, a folyóiratközlemények fölött olvasható cím (*Ojbarsz futása*) megtartásával adta közre a két korábbi kötetet izgalmasan kiegészítő töredéket, hozzájárulva ahhoz, hogy nagy írónk születésének századik évfordulóján a róla alkotott kép még teljesebb legyen. (Pannónia Könyvek, 1999)

POMOGÁTS BÉLA

MADARÁSZ IMRE: SZÁZADOK, KÖNYVEK, LAPOK

Magyar és világirodalmi tárgyú tanulmányait és cikkeit gyűjtötte kötetbe az elsősorban olasz irodalom kutatásában tekintélyt és elismerést kivívó szerző. Ő ugyan csak a tanulmány megjelöléssel él, nyilvánvaló azonban, hogy Fazekas Mihályról vagy Hebbel *Juditjáról* írt eszmefuttatásai inkább a felvetett kérdések lényegét összefoglaló cikkek, semmint kifejtő tanulmányok. Ez persze nem értékítélet, hisz egy tömör, lényeglátó írás sokszor többet mond, mint jegyzetek sorát tartalmazó, hosszú lére eresztett, tudományos mezbe bújtatott tanulmányok, amelyek ráadásul nem is a műalkotásokkal foglalkoznak, hanem azok helyes és helytelen olvasatával. Ilyesmiről szó sincs ebben a gyűjteményben, viszont bőven vannak benne olyan korszakrajzok, amelyek valósággal felfedező útra csábítják az olvasót, nem is szólva az izgalmas műelemzésekről.

Rendkívül érdekes *Az ész fénykora* című ciklus. A liberális Rousseau-ról, a kantói morálról, de Sade márkiról, Kazinczy egy vers-töredékéről, a Lúdas Matyiról és Kármán József-ről olvashatunk benne. Bevallom, elég régen foglalkoztat a kérdés, vajon tényleg a felvilágosodás hozta-e el az ész fénykorát, s nem éppen fordítva történt-e, azaz az észére oly büszke ember nem vakult-e bele az általa látni vélt fénybe, de ennek megvitatására itt nincs mód, noha e szemléletforma napjaink-

ban is tovább él, s egyre nyilvánvalóbbak a vadhajtásai. Irodalmtörténetileg bizonyára igen izgalmas és tanulságos Kazinczy *A vallástalan* című vers-töredéke, amely voltaképpen a felvilágosodás szemléleti apológiája, de az olvasóban feltámad a kétség: vajon e metaforikus költemény nem a kor közhelyeinek (a sötét, papok által vezérelt évszázadok és az ész fénycsóvjának szembeállítás) katalógusa-e, s befejezetlenségét nem azzal magyarázhatjuk-e, hogy a kitűnő irodalmi érzékű Kazinczy megérezte: lapos filozófiai fejtegetéseiből nem alkothat igazi verset, legfeljebb tankölteményt.

Komoly kérdések vetődnek föl a *Könyvek és századok* című ciklusban is. Néhány kitűnő, az antik irodalom tárgykörébe vágó tanulmány és Thomas Mann *Varázshegyének* egyéni és meggyőző értelmezése mellett korjellemző elemzések segítenek behatolnunk a szocialista realizmus máig homályos titkaiba, melyeket a befejezetlenül hagyott Déry-regény, a *Felelet* torzója jelképez leginkább, s egy igen lényeges tanulmány (*Lektűr mint propaganda*) a Kádár-korszak én- és ellenségképét tárja föl. Nagyon fontosnak érzem, hogy a szerző ilyen elmélyülten foglalkozik Berkesi András regényvilágával, s általában a lektűrnek mondott, olvasmányos prózával, hiszen ez széles rétegek ízlését és világnézetét befolyásolja, emellett azonban stílusát, kifejezési kultúráját alaposan rombolja. Azok a mondatzörnyek és képzavarok, amelyeket Madarász Imre érezhető élvezettel idéz Berkesi regényeiből, alighanem sokakban keltették azt a hitet, hogy elég különféle szavakat egymás mellé rakni, s ez már maga az irodalmi nyelv. Persze hogy fárasztja majd őket Kosztolányi! (Elnézést kérek, hogy Berkesivel egy mondatban említem, ha élne, bizonyára megróna ezért; hogy mit írt volna Berkesiről, nyelvéről és regényeiről, azt csak sejtethetem.) Ez a tanulmány mindenestre korjellemző, fényt vet egyfajta ízlésrontó hatalmi taktikára, annak támogatására s általában arra a mentalitásra, amely mondanivalójuk s nem irodalmi értékük szerint támogatta, tűrte vagy tiltotta az alkotásokat. (Hungarovox Kiadó, 1999)

RÓNAY LÁSZLÓ